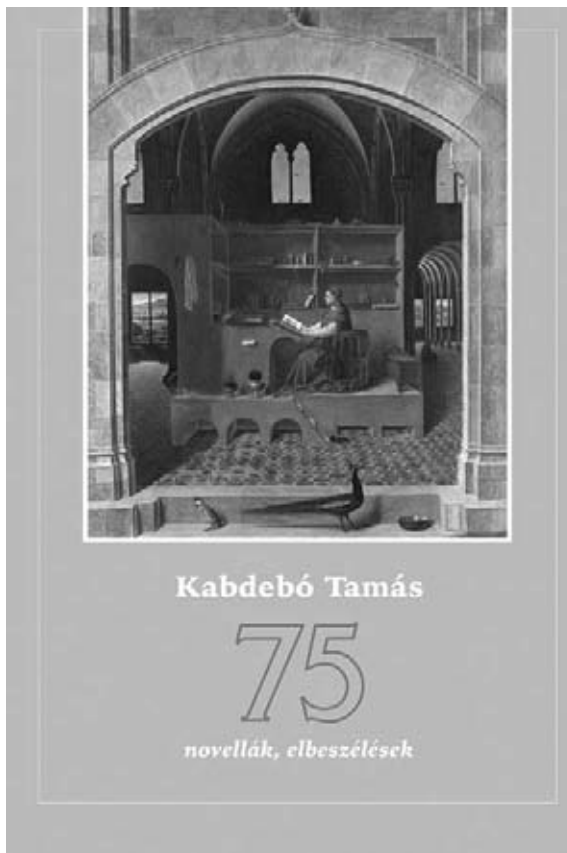

Szemes Péter

Színek, ízek, illatok, hangulatok

Kabdebó Tamás: 75 - novellák, elbeszélések

Szép ajándékot nyújtott át olvasóinak háromnegyed századik születésnapja alkalmából a „magyar irodalom írországi nagykövete”, Kabdebó Tamás. A jeles alkotó a nagy évfordulóra évei számával megegyező mennyiségű kisprózáját válogatta kötetnyi anyaggá. A 75 címet viselő, tetszetős kivitelezésű kiadvány kétszeresen kötődik Pomogáts Bélához is, hiszen a neves irodalomtörténész nemcsak a dedikáció címzettjeként szerepel, mint „kor- és sorstárs”, de szerzőként ő jegyzi a könyv bevezetőjét is. Az *élet teljessége* beszédes címmel ellátott írás mondanivalója mindazonáltal jóval meghaladja a szépirodalmi művek élére rendelt előszók szokványos tartalmát, a Kabdebó-recepció egyik legfontosabb, legátfogóbb, ugyanakkor a kötetlenebb, szeméyes élményanyag felvillantását sem nélkülöző darabja született Pomogáts Béla tollából. A szöveg nem csupán az érdeklődő, a magyar-ír író epikai univerzumát eddig nem, vagy csak kis részben felfedező befogadók, de a talán avatottabb recenzens számára is a könnyebb eligazodás támpontjait kínálja. S a szövedék felfejtését segítik a kötet végére beemelt jelmagyarázatok is. Ezekben az alkotó a nyomon követhető, objektív tényeken túlmenően (az elbeszélések, novellák szinte mindegyike megjelent korábban különböző folyóiratokban vagy újságokban; három közülük díjat nyert; kettő angolul is napvilágot látott; ötből regényalap, illetve –részlet lett, míg mintegy negyed részük kötetben is olvasható volt már; jelen válogatás szerkesztési elve pedig az alfabetikus sorrend szerinti elrendezés) az olvasói tetszés olyan, számára fontos fokmérőjét is tudomásunkra hozza, mint az ebéd- vagy vacsorameghívás, illetve a halleves intonáció. Nem mellékesek azonban ezek az információk, hiszen a kulináris élvezetek, a kedves nők és a barátok, a természeti szépségek, vagy az esztétikai gyönyört keltő műalkotások fontos részét képezik Kabdebó Tamás világának, és mint Proust regényében a teába mártott madeleine sütemény, egy-egy sajátos íz, illat, szín vagy hangulat újra előhívhatja őket, legombolyítva, elgurítva az emlékezés fonálát. És nem feledkezhetünk meg a tárgyáról sem, melyeket utazásai során gyűjtött a szerző. Ezeket a következőképpen veszi lajstromba *A sárkány nyelve* c. novella elején: „Kincses dobozomban a következő értéktárgyak rejlenek: egy kis agykorál a Karib-tengerből (tíz méter mélyről kaparásztam ki, töröm hegyével), egy vulkanikus fekete

ceruzaforma, a Vezúv lábából; mozaikkocka Pompeji egyik villájának udvarából (tudom, ha mindenki...); egy malter- és tégladarabka a berlini falból; a Sztálin szobor bronz nyakcsigolyájának egy öklömnyi szilánkja és a római Palazzo Venezia sárkányának nyelve.” Mindegyik történelmet hordoz és nyilvánvalóan megszerzésüknek is külön története van. A továbbiakban elsőként ezeket, a konkrét, megélt vagy mások elbeszéléséből megismert és birtokba vett élményekből táplálkozó szövegeket kíséreljük meg áttekinteni, mégpedig legegyszerűbb módon, a Kabdebó Tamás életét meghatározó helyek szerint haladva.

Mindenek előtt Baja és a régi, családi nyaralónak helyet adó Veránka sziget érdemel említést, melyekhez a Duna-élmény és a gyermekkorából megőrzött történetek kötődnek. A „vén folyóhoz” – mely egyben a szerző *Danubius, Danubia* c. regénytrilógiájának hőse is - nemcsak emlékezetes „pecálások”, sikeres halfogások (*Nagyharcsa*) kapcsolódnak, de több alkalommal hordozta a hátán hazalátogató szeretett fiát, alkalmat teremtve számára a nosztalgikus elmélázásra (*Őszi utazás a fehér hajón, Tariménes utazásai*). A folyam által körbeölelt Veránka, Jókai szigetének mintájára, a világháborús pusztítás megjelenéséig (*Céllövágás, Bújtatás*), a nyaraló államosítással történt elvételéig a

boldogság, a nyugalom és béke honával volt azonos. A családi mitológia szakrális helyét így idézi meg a *Csanádnál a Duna* c. novellában: „A sziget sarkán álló ház emeleti erkélyén álltam: télen, nyáron, tavasszal, ősszel, még anyám méhében, karján ülve, kis és nagyobb gyerekként, az aknatámadás előtt, az újjáépítés után, és – hivatlan vendég gyanánt – első hazatérésem második napján.” Kissé alantabb pedig általánosabban indítva és konkrétan zárva: „Bohó és balga emberek azt hiszik, hogy minden víz egyformán csorog, minden folyóvíz egyformán beszél. Ám aki megtanul „dunául” (felismeri a nyelvét, mint a kisbárány a nagy nyájban az anyja bégetését), az megismeri a Duna – mondjuk így: az adott Duna-szakasz sajátos hangjait. A sziget csücskén minden nagyobb kő személyes ismerősöm volt. Egyeseken állva pecáltam. Mások közé a fenékhorgok kitűző-karóját illesztettem. Egy víz közeli, lapos kőről fejesekek ugráltam a forgóba – kilenc méter mély volt itt a víz -, egyszer kedvtelésből, másszor azért, hogy apám leakadt dobóhálóját fölhalásszam. Ez a kő 1937-ig dédnagyapám vízparti nyaralójának az alapozásához tartozott, a jégár lazította ki, sodorta idáig. Mindebből az is következik, hogy a régi erkélynek újjá kellett születnie 1940-ben, majd tizenegynéhány évvel később egyesülnie kellett egy új épületszárnyal, az állam nevében.” A sziget közelében fekvő város, Baja, a korábbi Bács-Bodrog vármegye székhelye, a szerző eszmélésének, kora ifjúságának helyszíne (*Menwald, Kisvárosi ballada, Vesszen!*). A kedves település reprezentáns tereit, épületeit és nagyjait idézi meg a *Tariménes utazásai* c. szöveg végére emelt hommage-jellegű versében (a neves világutazó előd Jelky Andrást, a hadvezér Türr Istvánt, Damjanichot, Mészáros Lázárt, a költő Tóth Kálmánt és Babitsot, a festőművész Éber Sándort, Nagy Istvánt vagy az építész Ybl Miklóst), míg a költemény zárata a személyes élményeket fogja össze:

„Itt tanultam úszni, lestem a szoknyát,
amott kiabáló csókákra lettem,
melyek ellepték fönt a szerbtemplomot.

A víz tükrén a parafadugót figyeltem –
Mondd, Imre, mondd ki: 'itt voltunk boldogok'.”

A helyeket számba véve még egy, a gyermekkorhoz kötődő, s a későbbiek során az író által mindig nosztalgiaiával emlegetett baranyai falu, Kárász mindenképp említést érdemel. Itt, a nagyszülői házban, ahol az egyetlen szoba a falon lógó fényképeivel, a ruhanemű és a kölnivíz terjedő szagával a Monarchia korának otthonosságát hívta elő, alkotta az író nagymamája legendás, generációk tapasztalatát egyesítő étel- és italvársait - az emlékének szentelt *Nagyika főztje* dedikációjának címzettje talán nem véletlenül Krúdy Zsuzsa. Ebben a novellában ekképp ír a nagy műgonddal, mesterségbeli tudással és teremtő készséggel megkomponált, a szájpaddás emlékezőrecéibe, a szaglószerző szőreinek finomabb rétegeibe és a szem

megfelelő traktusaiba ívódott gasztronómiai íz-, illat- és színekavalkádról: „Hogy Nagyika igazában hogy tudott főzni, hogy milyen gonddal és fantáziával válogatta akkor össze a szűkülő szűkösből azokat a pasztellszínű ételeket, melyeknek elfogyasztása (mint a töltött borjúszegegy és az aranyló smarnié, melyhez kettejük befőzte málnaíz járult, valamint a cukrozott dinnyéké, és a nagyszekrény tetején lappangó birsalmasajtoké) a lélekben a barokk zenemester B-moll szonátáját idézte.” Vagy lejjebb: „A négy órakor szervírozott uzsonnának a habos kávé, a habos kakaó, a kakaós kuglóf és a foszlós kalács adta meg azt a hangulatát, amit az ember akkor érez, amikor hirtelen eláll kint a szél, s a terített asztal porcelánján végigzongorázik, a kockacukor csipetű ezüstjén megpendül a napsugár.” A kötet darabjai közül több is kapcsolódik a kulináris élvezetekhez (*Búcsúebéd Gyurínál, Magyar vendéglő, Lakoma*), mégis a *Nagyika főztjében* megidézt kárászi világot kell az ezt időben követők alfájának, a szerző kifinomult érzékei, gourmand-mivolta eredőjének tekintenünk.

A budapesti évek, jóllehet Kabdebó Tamás életében sorsfordítónak bizonyultak, kicsit alulreprezentáltak a 75 című könyvben. Ennek oka nyilvánvalóan abban rejlik, hogy a közlésre érdemes történetek nagyrészt az író más, elsősorban önéletrajzi ihletésű kötetekben már szerepelnek. Az egyebek mellett az *Életútban* bemutatott egyetemi esztendőket, a *Köpölyözés* c. drámában átfogó teljességgel ábrázolt 56-os eseményeket itt főként a gimnáziumhoz kötődő élmények helyettesítik, noha az írások közül az egyik legkorábbi, a *János vitéz* éppen a hallgatói évek termése és főhőse is fiatal bölcsész. A középiskolai diákkor idejét nyomorító korai 50-es évek, a „kis kócos, Rákosi pajtás és a nagy grúz postarabló, Sztálin elvtárs” korszakának miliője tükröződik a valós szereplőket sem nélkülöző *Babics csével* vagy *A vödör világában*.

A vérbefojtott forradalmat követően Nagy-Britannia biztosított ideiglenes, majd Írország végleges otthont Kabdebó Tamásnak; az e két államalakulatban – kisebb-nagyobb kitérőkkel – eltöltött mintegy fél évszázad során vált igazán íróvá, sőt a nyugati magyar irodalom meghatározó jelentőségű alkotójává. A 75 szövegeiben mindazonáltal élesen elválasztható egymástól a két locushoz kötődő diskurzus. Írország érezhetően közelebb áll a szerzőhöz (aki történészként az ír-magyar kapcsolatok elkötelezett kutatója – mégha ez a kötet *Választás* c. darabjában a családi viszonyok szintjén nem is a legharmonikusabb), míg a brit sajátságokat bizonyos fajta distanciával tekinti. Az 56 után Angliába érkező magyar fiatalok problémáit, az élet a korábbiakban megszokottól eltérő, az addigi ismeretlenbe nyúló vitelének nehézségeit mutatja meg a *Levél Coventrybe*, a *Serley, 1957 tavaszán* vagy a *Nagybritannia*. A „szerbantalos” *Pendragónia* a szigetországi arisztokrácia zárt világába kalauzol, a ragyogó tehetségű Lukács-

tanítványnak, Krassó Miklósnak állít emléket a *Legendák Miklósa*, a *Magyar vendéglő* pedig a manchesteri diáknegyed kedvelt vendéglátóhelyének történetéről és fenntartási nehézségeiről ad számot.

A legendásan nem az ősi barátságon alapuló ír-angol viszony egyik gyöngyszemét örökíti meg a jó adag humort sem nélkülöző kétnemzetiségű esküvő bemutatása, melyen a bárpult alatt felejtett vekker ketyegése okozott általános zavart (*Ír-lag-zi*). Az ír tematikájú elbeszélések közül a máig élő, kelta gyökerű népi hiedelemvilág erejének személyes megtapasztalása az *Aisling néni a Purgatóriumban*, *A pók* a helyi sport- és szerencsejáték szeretet lenyomata, a *Hajótöröttek* és az *O'Doibhlinn* meg a szigetország-lakók különböző generációinak sors- és domináns életszemléletbeli változásait mutatja be, mintegy Márquez-i módon – utóbbi szöveg azzal az ábrázolás-technikai elkülönítéssel, hogy itt a szerző kedvelt megoldását alkalmazva több szemszögből láttatja a történeteket (hasonlóképpen a ...*Ha meg nem haltakhoz*, vagy a *Feltámadáshoz*).

Az Északhoz kapcsolódó írásokkal – amint Pomogáts Béla is rámutat – különös kontrasztot alkotnak a Délhez: Itáliához, az egykori karib gyarmati világhoz és a Szentföldhöz kötődő kisprózák. Olaszország, s leginkább Roma aeterna – ahogy Tibullus elnevezte – felfedezésének vágya Goethehez hasonlóan erősen csábította a fiatal író, aki a későbbiek folyamán sem lett hűtlen a városához. „1999-et írtak, mikor már tizenkilencedszer jártam Rómában (ha összeadom, ez több mint két évre rúg) mindenféle okkal és ürüggyel: zárandokként, mint turista, mint igazolványát vesztő menekült; tudósító gyanánt az olimpián, idegenvezetőként és végül – és sokadszor – a kutató szerepében.” – említi *A sárkány nyelve* felütésében. S ez a sok látogatás, akárcsak a nagy német előd esetében, elsősorban képzőművészeti (*Az utolsó vezetés*, *Tanulóévek*) és szerelmi (*Roma – amor*) témával gazdagon átszőtt szövegeket ihletett. Találhatunk azonban ezek mellett tragikus kimenetelű kirándulást (*A csodálatos finis* – a főalak, Bartóky Pál emigráns magyar, amely típust a kötet több alkotásában, így a *sádam ÁT Lef*-ben, a *Möbius-strip*ben, vagy a *Sütőporban* is megjeleníti a szerző) és kedves emlékű filmforgatást (*La Ragazza di Bube*) bemutató elbeszéléseket is.

Az amerikai kontinenshez és a környező szigetvilághoz kötődő történetek sorában, mint említettük, a karibi térségben játszódók dominálnak. A *Kirke* grenadai halászat élményét, a *Kaland* egy élelmes guyanai néger esetét, a *Vannak még csodák* egy szintén ottani teniszmérkőzést örökít meg, a *Paramaribo* pedig egy, az Odüsszeusz és Tariménes alteregóval is rendelkező szerzőhöz hasonló „vándormagyar” hajósnak állít emléket. Északabbra vándorolva a kanadai *Fülemülefűttyöt* és az egy New York-i történészkonferencián megesetteket feldolgozó *Vagy csak az öccsét* mindenképp érdemes kiemelni. Utóbbi kuriózumát a főhős, erdélyi származású tudós a véreskezű román diktátor, Ceausescu szaktörténésszé avanszált tábornok öccsével való kelletlen találkozására adja. De nem hagyhatjuk ki az újszövetségi motívumot modern korba szövő *Százezer dollárt* sem, melynek központi szereplője, Kovács Kristóf a repülőgépen talált nagy összeget a braziliai szegények között osztja szét. És ez a világirodalomban oly sokszor (legszebben talán Leonyid Andrejev *Anatémájában*) feldolgozott krisztusi cselekedet, a nélkülözők megajándékozása tér vissza kicsit más formában a Szentföldhöz kapcsolódó *Zarándokútban*, ahol a Tibériás tavában próbálkozó Tariménes lesz két zsidó halásznak (Péter és András?) köszönhetően öt hallal gazdagabb.

A teljes mértékben a teremtő szerzői képzelet játékaiként létrejött szövegek közül több is besorolható a tudományos fantasztikus irodalom különböző műfajaiába. A *Tariménes a túlvilágon* dantei utazás, a tökéletes város egy idealizált társadalom utópisztikus leírása, a *K2* egy genetikailag manipulált csodalény fejlődését, a *Sütőpor* az emberi növekedés serkentését és annak hatását, a *sádam ÁT Lef* pedig egy, a nagyvilágtól elvonult tudós az élet meghosszabbítására tett kísérleteit mutatja be, laboratóriuma felfedezése és naplója lapjain keresztül. Különleges kisprózai írás a *Holdországi levelek*, mely a hazájából kényszerűségből a fényes égitestre távozott szerző fiktív, „mikeses” leveleit adja közre és *A palota*, a magyar történelem, az ország sorsa szimbolikus keresztmetszetben.

A 75 kétségkívül különös helyet foglal el Kabdebó Tamás életművében, és ennek oka nem csak a kerek évfordulóhoz kötöttség, hiszen a kötet felépítését, a tartalmi és műfaji sokszínűséget tekintve is a szerző egyik leggazdagabb, legátfogóbb, s – mondhatjuk – legegységibb munkája. Több mint fél évszázad kéznyomának súlyát őrzi, egy élet emlékeit sűríti, mégis általános, egyetemes érvényű. Méltó összegzése az eddigi alkotói ívnek, s kiváló reprezentánsa a magyar-ír alkotó magas színvonalú írásművészetének.

(*Pannon Tükör Könyvek*, 2009.)